

Zenei edukáció, műveltség, kognitív képességek

Interjú Vigh Andreával, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektorával

A magyar szimfonikus zenekarok évek óta egyre nagyobb súlyt fektetnek a közönség-utánpótlás nevelésére. Ennek érdekében változatos, egyéni, de kevésbé összehangoltak tűnő gyermek- és ifjúsági programokkal igyekeznek felkelteni a jövő generációinak érdeklődését a komoly zene és főként a rendszeres koncertlátogatás iránt. Bár egyelőre nincsenek felmérések, illetve megbízható statisztikák arról, hogy mennyire eredményesek és hatékonyak ezek az edukációs programok, anynyi azonban sejthető, hogy rendszeres és jól megalapozott iskolai ének-zene oktatás nélkül nem lehet elmélyíteni azokat az ismereteket, amelyek egy-egy komolyzenei koncert értő élvezetéhez szükségesek. Zenei edukáció és ének-zene oktatás kapcsolatáról kérdeztük Vigh Andrea hárfaművészt, a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektorát.

! Ön hogyan látja azt a vertikumot, ami ma napjainkban Magyarországon az ének-zene tantárgy oktatását jellemzi? Előszörban nem arra a bázisra gondolok, amit az ének-zene tanítás, illetve a zeneiskolai bálózati hivatásos muzsikusok képzése tekintetében jelent, hanem a közönség nevelésére, az ország általános zenei kultúrájára.

– Ez a kérdés összetett, mert a zenekarok által a laikus közönség – gyerekek és felnőttek – számára összeállított sokféle, színes, és többségükben nagyon színvonalas sorozatokat mi figyeljük. Azt kell mondanom, hogy minden zenekar nagyon kitesz magáért. Elsőként említeném például a MÁV Szimfonikusok *Unokák és nagyszülők* című sorozatát, ami azon túl, hogy nagyon kedves színfoltja a kínálatnak, egyben nagyon jó üzenetet is közvetít. A rendszeres teltházak és az egyéb visszajelzések szerint pedig rendkívül sikeres. De szinte minden együttesnél van valamilyen hasonlóan színvonalas és egyedi kezdeményezés. Említhetném a Nemzeti Filharmonikus Zenekart, a Budapesti Fesztiválzenekart, a Danubia Zenekart, és szinte kivétel nélkül valamilyen fővárosi és vidéki zenekart. Véleményem szerint mindegyikük programkínálata figyelembe veszi az adott korosztályt, és arra fűzi fel azt a tematikát, illetve műsorvezetést, amire a sorozat épül. Szerintem az sem baj, ha vannak átfedések a kínálatban, mivel más-más törzsközönséget szólítanak meg. Tehát ez

nem egy konkurenciát indukáló tényező, hanem valóban hozzáadott érték, amit a zenekarok egyrészt képesek megszervezni, másrészt nagyon örvendetes, hogy a fiatalok a családjukkal, vagy az iskolájukkal látogathatják ezeket a kiemelkedő eseményeket.

! Igen, de ezek a valóban kiemelkedő, ha úgy tetszik, kivételes alkalmak nem pótolhatják azt a rendszeres „hétköznapi” műhelymunkát, amely a zene nyelvének, mint kifejezési eszköznek az elsajátításához, illetve megértéséhez szükséges, bármilyen alaplafokon történjék is ez.

– Ami az oktatást illeti, azt is ketté kell választani, mert más az, amikor a közoktatásban jelenik meg a művészeti nevelés, és ezen belül a zene, és az is nagyon más, ha professzionális képzésről beszélünk, mivel ezek különböző szegmensek. Ezek egy adott korosztályon belül ott válnak el, amikor meghatározzuk, hogy melyek azok az ismeretek, amelyek az általános zenei műveltséghez szükségesek, és melyek azok, amelyeket a pálya iránt érdeklődő, átlag feletti zenei adottságú gyerekeknek kell elsajátítani.

! Ennek ellenére úgy érzem, hogy az a bázis, amelyre például a zenekari edukáció épülhetne rendkívül heterogén.

– Ez mindig is heterogén lesz. A gyerekek tudását, még akkor is, ha ugyanabba az osztályba járnak, számos tényező befolyásolja. Függ attól, hogy milyen család

di háttérrel rendelkeznek, de rendkívül meghatározók az eltérő képességek is, hiszen másképp értékelnek azok a gyerekek, akiknél a hallás adottság, mint azok, akiknél inkább az érzelmekre lehet hatni. Ezen túlmenően természetesen az is döntő, hogy milyen óraszám, milyen feltételek között taníthatja a tárgyat a tanár, bármilyen lelkes és felkészült legyen is. Ez tehát soha nem lesz homogén. Ugyanakkor azt nyugodtan kijelenthetem, hogy ha egy jól felépített, strukturált rendszeres képzést kapnak, és megfelelő – tehát nem szinte értelmetlenül kicsi – léptékben, akkor arra a bázisra már lehetne építeni. Kisebb gyerekeknél ugyanis rendkívül fontos az ismétlés, annak érdekében, hogy rögzüljenek az ismeretek. Ha egy héten csak egyszer van énekóra, háromnegyed órában, abból persze nagyon sok nem fog megmaradni. A zenei neveléshez ráadásul nem csak az éneklés és zenehallgatás tartozik, hanem bizonyos alaplafokú zenei intelligencia elsajátítása, például a kottaolvasás és írás. Néhány generációval ezelőtt még általános volt, hogy alaplafokon mindenki tudott kottát olvasni, kicsit írni is. A saját képességeinek határain belül pedig megtanult énekelni. Ugyanakkor az is magától értetődő volt, hogy ezeket a művészeti tárgyakat szaktanár tanította. Most ez nem természetes, és szerintem ez nagyon helytelen. Ugyanis ez az a pont, ahol igazából nagyon félremehet az ének-zene oktatás ügye. Éppen ezért nagyon fon-

Dr. Vigh Andrea

FOTÓ: FELVÉGI ANDREA

tosnak tartom, hogy a művészeti tantárgyakat – amelyek, ha alacsony óraszám-ban is, de még szerepelnek az órarendben – szaktanár tanítsa.

■ Az előző kérdésben én is éppen ezt értettem homogenitás alatt, nem pedig a képességeket. Vagyis a rendszerességet és meghatározott feltételek teljesülését. Ön hogyan látja, megfelelő óraszám esetén lenne-e elegendő számú, megfelelően képzett énektanár?

– Ennek a lehetőségét kizárólag egy fokozatosan felépülő rendszerben látom. Annak ugyanis, hogy egyetlen mozdulattal az egész országra rákényszerítsünk egy nagyobb mértékű óraszámot, vagy képzést, nem tartom helyesnek. Az ilyesmi ugyanis többnyire ellenállást vált ki, bár

miről legyen is szó. Ezzel szemben úgy gondolom, hogy amit a Zeneakadémia a saját erejéből létrehozott és minden támogatás nélkül végez, az járható út. Az autentikus kodályi nevelést természetesen a mai kor igényeinek és társadalmi körülményeinek megfelelően próbáljuk meg az óvodától kezdve felépíteni. Ez a fajta képzés jelenleg két helyen folyik az országban. Az egyik helyszín Budán, a Városmajor utcában van, ahol ugyanabban az utcában található valamennyi közoktatási intézmény-típus, vagyis az óvoda, az általános iskola és a gimnázium. Ugyanaz a szaktanár veszi át az első osztályba lépő nagycsoportos óvodást, aki majd egészen a gimnáziumig tanítja. Gyakorlatilag ez egyetlen ív. A gyerekeknek tehát magától értetődő, és a

mindennapjaik része lesz, hogy a tanár végigkíséri a zenei fejlődésüket a teljes általános iskolai cikluson át. Ezen túlmenően a Magyar Tudományos Akadémiával kötött szerződés keretében részt veszünk egy agykutatással foglalkozó projektben, amelynek keretében az agyi képző csoport munkatársai most értékelték ki és zárták le az első két év eredményeit, amely rendkívüli tanulságokkal szolgált. Azokban az osztályokban ugyanis, ahol nem emelt számban tanították a matematikát, viszont a mi szaktanáraink tanították az ének-zene tantárgyat, a tanulók jobb eredményeket produkáltak, mint azok az egyébként matematika tagozatos gyerekek, akikkel nem a mi szaktanáraink foglalkoztak. Egyszóval, a nem matematika tagozatos, de megbízható zenei képzésben részesülő gyerekek jobb eredményt értek el matematikából, mint a matematika tagozatos tanulók.

■ Hol van a második ilyen típusú iskola, amelyről említést tett?

– Kecskeméten, éppen abból a megfontolásból, hogy ne csak a fővárosi gyerekek számára legyen elérhető ez az iskolatípus. Ott egy református iskolában tanítunk, ami azonban egyáltalán nem zenei tagozatos, és ezt szeretném hangsúlyozni. A budapesti Koós Károly Általános Iskolában is az volt a kérésünk, hogy legyen egy tagozatos osztály, de a többi ne legyen az, hanem teljesen átlagos tanulók járjanak oda. Tehát nem kiváló adottságú gyerekek tanulnak ezekben az osztályokban, hanem zeneileg teljesen átlagos képességűek. Ennek ellenére a kutatók fehéren-feketén kimutatták, hogy a kognitív képességek terén sokkal jobb eredményeket érnek el azok a gyerekek, akik rendszeres és megalapozott ének-zene képzésben részesülnek. Ugyanakkor azt is nagyon fontos hangsúlyozni, hogy minél kisebb gyerekekkel kezdjük el fokozatosan a zenei nevelését, annál természetesebben szocializálódnak az éneklésre, és a komoly zenére. Nem lesz számukra „kínos” a komoly zene, mint például az első lázadásukat élő kiskamaszoknál. Ők többnyire már szégyellik, hogy a társaik előtt énekeljenek, éppen ezért nehéz megnyerni őket az igényes zene ügyének. Ennek ellenére végtelenül örülünk, ha valaki 14 éves korában jelentkezik felvétellel a Városmajori Gimnázium ének-zene tagozatára, mert ek-

korra döntötte el, hogy szeretné, ha az élete részévé válna a zene.

■ *Mindezt hallgatva az tűnik fel számomra, hogy ez a rendszer mintha egyszer már felépült volna. Nagyon magas színvonalú volt ugyanis az ének-zene oktatás az óvónőképző-szakiskolákban, következőképpen az óvodákban is. Országszerte ismert volt Forrai Katalin vagy Kokas Klára neve az óvodai ének-zene nevelés vonatkozásában, de éppígy említhetném Szabó Helgát, Lukin Lászlót, Bartalus Ilonát az általános és a középiskolásoknál. Mindenki számára emlékezetesek az általuk vezetett ifjúsági hangversenyek a Zeneakadémián. De létezett a kétféle iskolatípus is, az ének-zene tagozatos általános iskoláknak köszönhetően, ahol szaktanár tanított a mindennapi énekórákon, de ugyanígy szaktanár tanított az általános iskolákban is, legalábbis a felső tagozaton. A gimnáziumokban karvezetés szakon végzett, mai kifejezéssel élve „mester” diplomás tanárok tanították az ének-zene tantárgyat. Igazából nem értem, hogy hol ment félre ez a történet, vagyis miért kell most Önöknek mindent újra kezdeni, összesen két kísérleti iskolával?*

– Én nem úgy fogalmaznék, hogy újra kell kezdeni, ez talán nem helyes, inkább azt mondanám, hogy mi ebben mélyen hiszünk, és azt látjuk, hogy ennek van a legjobb eredménye. Tehát az hozza a legnagyobb eredményt, ha ilyen alapon, ebben az életkorban kezdjük el a zenei nevelést, ezzel az autentikus anyaggal, ezzel a módszertannal. Például nem szorítjuk iskolapadba a kicsiket, az első és második osztályosokat. Ez nem azt jelenti, hogy nem ülnek le a padba és nem tanulnak kottát írni, hanem azt jelenti, hogy az órának egy jelentős részét, több mint a felét mozgással töltik, úgy hogy közben zenére, ritmusra tapsolnak, lépnek, járnak, énekelnek. Tehát egy nagyon komplex, összetett mozgássort végeznek, ami rendkívül sok idegpályát köt össze. A cél ugyanis az, hogy minél több idegpálya kapcsolódjon össze, ami nemcsak az esztétikai érzék és a zenei képességek, hanem a kognitív készségek fejlődését is hatalmas mértékben segíti elő, különösen ebben a zsenge életkorban.

■ *Ha jól értem, akkor a Kodály-módszeren alapulva, módszertani megújulásról is szó van...*

– Igen, teljesen egyértelmű, hogy Ko-

dály koncepciója a mi Credónk. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy az elmúlt fél évszázadban rendkívül felgyorsult a bennünket körülvevő világ. Az idő egészen más dimenzióba került, mint korábban. A digitális kultúra minden tekintetben megváltoztatta az életünket. Nagyon felerősödött általa például a vizualitás. A gyerekek pedig sokkal jobban kezelik a tabletet és a mobil telefont, mint a tanító néni. Erre pedig reflektálnunk kell, tehát ezt nem zárhatjuk ki az életből.

■ *Az persze nem baj, ha a gyerek a Smetana Moldvát tölti le az internetről, ha valaki megmutatja neki, hogy az is rajta van. De akkor végül is mi az, amiben a Kodály-módszerhez ragaszkodnak?*

– Az ének-központséghez és a hallásfejlesztéshez mindenképpen. Én egyébként az írás-olvasáshoz is szeretnék ragaszkodni, bár tudom, hogy vannak olyan tendenciák, melyek szerint elég lenne csak olvasni a kottát. Egyébként ez érdekes dolog, én legalábbis rengeteget gondolkodtam rajta. Mert valóban nagyon nehéz megtanulni az öt vonal közé, illetve a vonalra odailleszteni azt a kis kottafejet. Ez a kis motorikus mozgás egy hat-hét éves gyerek számára rendkívül bonyolult. Tehát egy részről ezt nagyon megértem. Ugyanakkor nemrég jöttem haza Japánból, és láttam, ahogy a japán kisgyerekek írni tanulnak. A gyerekek ott négy éves korban kezdik el az írás tanulást, és sokkal tovább tanulják, mert a japán ábécé összetettebb, sokkal több betűt és írásjelet foglal magában, mint a magyar, és maga az íráskép is cizelláltabb. Éppen ezért úgy gondolom, hogy nálunk sem kell lemondani a kottaírásról, hiszen ez is rengeteg idegpályát mozgat meg. Tehát ha a japán gyerekek képesek megtanulni leírni a saját jelrendszerüket, akkor talán a magyar gyerekeket sem veszi annyira igénybe, ha legalább egy kicsit megtanulnak kottát írni.

■ *Kérdés, hogy ezt ilyen fiatal korban mennyire lehet tartalmi elemekkel összekapcsolni, és mennyire szorítkozzon inkább csak egy bizonyos írástechnika elsajátítására?*

– A legösszetettebb, legkomplexebb művészeti ág a zene. Van hallás része, van vizuális része, ami egy meghatározott jelrendszer, nevezetesen a kottakép felismerését szolgálja, van motorikus ré-

szere, ami az olvasott és felfogott hangok reprodukálását célozza, és van hallás-kontroll része, ami ellenőrző funkciót tölt be, vagyis, hogy az előállított hang megfelel-e a kottaképnek. Ennél összetettebb folyamatot nehezen lehet elképzelni. Talán éppen ennek lehet köszönni, hogy épp a zenetanulás hozza a legtöbb eredményt. A sport is nagyon magas eredményt produkál, és mindenképpen vízvázasztó, hiszen azok a gyerekek, akik aktívan sportolnak nagyobb teljesítményt érnek el más területen is, mint akik nem. A zene által viszont kimutathatóan az összekapcsolt idegpályák száma fejlődik a legnagyobb mértékben. Mindenki mozog, beszél valamilyen szinten, tehát a sport, a tánc, a rajzolás vagy a szavalat sokkal általánosabban és közvetlenebbül megtapasztalható az emberek számára. Az éneklés vagy a zenélés viszont a folyamatos kontroll és az erre válaszul adandó korrekció révén az egyik legelvonatottabb megnyilvánulási forma.

■ *Mikor kezdték el felépíteni ezt a felmenő rendszert?*

– Három évvel ezelőtt, amikor átvettem a rektori feladatokat. Ez nagyon hosszú távú munka, hiszen még 15 év van addig, míg az első óvodáscsoport érettségizni fog. Meggyőződésem azonban, hogy csak ennek van igazán értelme és jövője. Végül is még mindig zenei nagyhatalomként tekintenek ránk külföldön. Nem értem, hogy miért kellene elengedni a magyaroknak azt az igényét, ami a zene iránt megnyilvánul.

■ *Tervezik-e hogy bővítik ennek az iskolatípusnak a hálózatát?*

– Próbálkoztunk vele, hogy bővítjük, de egyelőre ezen a két helyen volt fogadókészség, hiszen ez az intézményektől is rendkívül nyitott, segítőkész magatartást, és áldozatkészséget kíván. Ráadásul semmilyen dotációt nem kapunk ezért, sem az állami, sem a magán-szférától. Ezt a programot a Zeneakadémia a saját forrásaiból igyekszik finanszírozni. Következőképpen az iskolákban tanító pedagógusok bérét is a Zeneakadémia fizeti. Egyébként örvendetes, hogy mióta zajlik ez a projekt, a részt vevő iskolákban rendkívül megnőtt a jelentkezők száma, hiszen a szülők hamar felismerték, hogy milyen előnyökkel jár ez a fajta nevelés a gyermekeik számára.

I *Hogyan látja a régebbi tradícióra visszanyúló és egykor jól bevált ének-zenei tagozatos általános iskolák helyzetét?*

– Én úgy látom, hogy megvannak még a bástyák. Tehát szerintem ezek megerősítése és támogatása lenne a legfontosabb. És emellett vannak olyan kiemelkedő erődítmények, mint a Kodály Kórusiskola Sapszon Ferencel, vagy a Szabó Dénes fémjelezte nyíregyházi zenei intézményrendszer és a belőlük kinőtt Cantemus, illetve Pro Musica kórusok fantasztikus világa. Lenyűgöző, hogy mit tudnak Sapszon Ferenc és Szabó Dénes tanítványai, és lenyűgöző az a karizmatikus szellem, és személyiségközpontú nevelés, ami az általuk vezetett iskolákban és együttesekben megtapasztalható. Egyébként biztos vagyok benne, hogy szerte az országban, elsősorban a nagyobb vidéki városokban sok olyan iskola van még, ahol nagyon jó az ének-zenei oktatás, és nagyszerű kollégák tanítanak. Elnézést, hogy név szerint most csak ezt a két kollégát említettem, de az ő szellemiségüknek valóban országos kisugárzása van. Mivel sok jó ének-zene tanár van a pályán, úgy érzem, hogy még semmi nincs elveszve. Igaz, hogy a 24. órában vagyunk, de szerintem még visszafordítható a folyamat. Kétségtelen, hogy a rendszerváltás

óta sorvadt az ének-zene oktatása. Ezt ki kell mondani, mert ez így van. De még vissza lehet hozni, és a helyes mederbe terelni, mert hatalmas érték forog kockán. Én annak a híve lennék, hogy fokozatosan és alulról fölfelé építkezve tegyük meg ezt.

I *Miután az ének-zene oktatás rendkívül személyfüggő, és amint láttuk Sapszon Ferencek, és Szabó Dénesek kellene hozzá, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem mit tud tenni annak érdekében, hogy addig is, amíg a következő Sapszon-, illetve Szabó-generáció felnő, valahogy a helyükre biltenjenek a dolgok?*

– Pár évvel ezelőtt megújult a tanárképzés az Egyetemen. Ennek a kidolgozásában összefogtunk a vidéki intézményekkel, amit innen is szeretnék megköszönni. Az öt felsőoktatási zenei intézmény közösen dolgozta ki azt a tanárképzési rendszert, ami jelenleg is harmonikusan működik, és szakmai kérdésekben a legnagyobb egyetértés van közöttünk. Az a tapasztalatom, hogy egyre több tehetséges fiatal tudunk ez által elindítani a pályán. Több mint öt éve, hogy megkezdődött az osztatlan tanárképzés is. A karvezetés tanszak mellett felvehető egy másik szak, mint például az egyházzene, vagy

a zeneelmélet, ami által sokkal mobilsabb a rendszer és a diplomák is jobban hasznosíthatóak, mert az elhelyezkedésnél úgy lehet összeállítani az óraszámokat, hogy egész állás jöjjön létre. Elvitathatatlan a személyiség meghatározó szerepe az ének-zene tanításban, de szakmai tudás nélkül a személyiség önmagában nem tud hatni.

I *Megfelelő számú jól képzett szaktanárral valóban vissza lehetne hozni nagyobb óraszámokban az ének-zene tanítást a közoktatási intézményekbe?*

– Az lenne jó, ha heti két énekóra lenne, és emellé lehetne biztosítani sávosan legalább hetente egyszer egy énekkari foglalkozást. Ez már jelentősen növelné az ének-zene oktatás eredményességét. Emellett működhetne egy-egy kiemelt zenei tagozatos iskola, ahová azok a gyerekek jelentkezhetnének, akik ezt tényleg nagyon szeretik csinálni. Tehát senkire sem kényszeríteném rá a többletórát, hanem maradjon ez a lehetőség választható. Akinek ugyanis kicsit szerényebb a hallása, az lehet, hogy nem örülne, ha heti öt énekórája lenne, és ez felesleges is. A zenei nevelésről való lemondással szemben hatalmas veszteséget okozna a társadalomnak.

(Kaizinger Rita)

A zenei terület díjazottjai nemzeti ünnepünk, március 15. alkalmából

Huszonhárom fiatal tehetség vehette át a **Kodály Zoltán zenei alkotói**, a **Fischer Annie zenei előadó-művészeti**, valamint a **Lakatos Ablakos Dezső dzsessz-előadóművészeti** ösztöndíjakat a Zeneakadémián. Fischer Annie-ösztöndíjban 13 hangszeres és énekes szólista, Kodály Zoltán-ösztöndíjban 7 zeneszerző, zenetudós, Lakatos Ablakos Dezső-ösztöndíjban 3 fiatal dzsesszmuzikus részesült. Az ösztöndíj időtartama 12 hónap, 2017. január 1-jétől december 31-áig szól.

Kodály Zoltán-ösztöndíjban részesült **Alpár Balázs** zeneszerző, **Bíró Viola** muzikológus, **Kekkné Horváth Adél** muzikológus, **Szabó Ferenc János** muzikológus, **Virágh András Gábor** zeneszerző, **Bukáné Kaskó Marietta** muzikológus és **Ránki András** muzikológus.

Fischer Annie-ösztöndíjat vehetett át **Csabay Domonkos** zongoraművész, **Molnár Anna** mezzoszoprán énekművész, **Osztrosits Eszter** hegedűművész, **Nyári László** hegedűművész, **Szabó Marcell** zongoraművész, **Baranyai Barnabás** gordonkaművész, **Duleba Livia** fuvalaművész, **Janca Dániel** ütőhangszeres művész, **Kalafszky Adriána** szoprán énekművész, **Mészáros Zsolt Máté** orgonaművész, **Orbán Kornélia** hárfaművész, **Pregun Tamás** zongoraművész és **Staszny Zsófia Mária** szoprán énekművész.

Lakatos Ablakos Dezső-ösztöndíjat vehetett át **Karosi Júlia** énekművész, **Ludányi Tamás** szaxofonművész és **Serei Dániel** ütőhangszeres művész.

A kulturális tárca (akkori nevén Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma) 1998-ban alapította meg a Fischer Annie-ösztöndíjat, amelyet a következő években kibővített a dzsessz, a táncművészet, a zeneszerzés és zenetudomány, valamint a képző- és iparművészetek különböző ágaira. Az egyéves ösztöndíjak legfeljebb három ízben ítélték meg egy embernek.